

כתיבת התיבה ה לייני, דברים לב ו, ניקודה, הגייתה והטעמתה לפי ה- מסורה - לוח 1

המקור	כתיב וסימני מסורה, ניקוד וטעמים	גודל הה"א בראש התיבה וניקודה	רווח בכתיבה בין הה"א לבין הלמ"ד	הפסק בהגייה בין הה"א לבין הלמ"ד	ניקוד הלמ"ד	ניקוד הגייה והטעמה, -מקף אמצעי=מפריד בין ההברות של תיבה אחת. -מתג=הטעמת משנה. המתגים בטור זה אינם מה מסורה והם הוספותיי. -רווח (לא מוקף) אחרי הה"א =קריאה כשתי תיבות.
קְתָר אַרְס-צוּבָה -כ"י ששון 507, -מנחת ש"ג, ועוד,	ה־ לִידוֹד	גדולה (?) גדולה (?) גדולה, בפתח	יש	אין, בגלל שווא נח בלמ"ד	שווא נח	ה־ל־ אֶד־ נִי
-כ"י לנינגרד, B19A	ה־ לִידוֹד	רגילה, בחטף- פתח	יש ומוקף	אין, בגלל המקף המחבר	פתח	ה־ל־ אֶד־ נִי
כ"י ששון 1053,	ה־ לִידוֹד	רגילה, בחטף- פתח	יש ומוקף	אין, בגלל המקף והשווא נח בלמ"ד	אין, כבשווא נח בסוף תיבה	ה־ל־ אֶד־ נִי
מקראות גדולות, דפוס ויניציאה, רפ"ה-רפ"ו,	ה־ לִידוֹד	גדולה, בפתח	אין	אין, בגלל שווא נח בלמ"ד הצמודה	אין, כבשווא נח בסוף תיבה	ה־ל־ אֶד־ נִי
רוב התיגאן (=החומשים כ"י) התימניים,	ה־ לִידוֹד	גדולה, בפתח ובמתג	אין	אין	שווא נע, בגלל המתג לפניו	ה־ל־ לֶד־ נִי
חומשי היידנהיים- רעדעלהיים ורוב הדפוסים	ה־ לִידוֹד	גדולה ובפתח	יש	יש כבכתיב, בהעדר כתיב/קרי	שווא נע, וזה חריג, היה צ"ל פתח	ה־ל־ לֶד־ נִי

כתיבת התיבה ה ליי, דברים לב ו, ניקודה, הגייתה והטעמתה לפי ה- מסורה

בבקשי לקרוא את התיבה הנידונה בתורה בצורה תקינה, נדהמתי מריבוי החלופות שהזדמנו לי. למזלנו, דורנו זכה לנגישות קלה לכתבי-יד ודפוסים קדומים בני-סמך. לכן בדקתי את התיבה הנדונה, מצד אחד במקורות כאלה ומצד אחר, סקרתי את הדפוסים הנפוצים בזמננו. את ממצאי סיכמתי בלוח 1 לעיל. זה מראה מסורות חלוקות מזמנים קדומים, ביחס לכתיבת תיבה זו וחריגות מכללי הדקדוק המקראי בניקודה.

על פי פסיקת רמב"ם ב-**משנה תורה** (הלכות ספר תורה, פ"ח ה"ד), ראוי לסמוך על גרסת ה- **פתר ארם צובה** (בלוח 1, שורה ראשונה), אבל לא מצינו גם בו פסיקה פרטנית על הכתיבה של תיבה זו, ניקודה, הגייתה והטעמתה. כמו כן, לא ראיתי פסיקה לגביהם ב-**ארבעה טורים**. ב-**שלח ערוך** ובנושאי כליו יש דיון (או"ח ה) על הגיית שם הויה ואדנות בכלל, שיש לו השלכות לנידוננו ובעקבותיו דנים אחרונים אחדים בנושא.

עד לפרסום ה-**כתו** ברבים בזמננו, דורות של לומדים ובעלי-קריאה נהגו להדפיס ולהגות את תיבת **ה ליי** **שלא כ-כתו** אלא, אשכנזים נהגו רובם על-פי ניקודו של **היידנהיים** וממשיכיו ורק מיעוטם כ-**מנחת ש"י** (=כ-**כתו**) ותימנים ממשיכים לנהוג **כתיגאן**. הספרדים לעדותיהם נוהגים, כנראה זה דורות, לנקד ולהגות את התיבה כ-**מנחת ש"י** = **כ-כתו**.

לגבי התיבה הנידונה, קטע ה-**כתו** **בעצמו** נמצא בידינו ולכן מן הראוי

לנקד ולהגות כהוראותיו. וזו צילומה: (הרגליים השמאליות של אותיות ה"א בשם הויה מוסוות כאן, מפאת קדושת התיבה). מתחת ללמ"ד מחוק כאן הקטע העליון מהאות למ"ד מן השורה שמתחתה.

הערות אחדות שקיבלתי בנידון (מובאות בסדר הגעתן) :

▪ **הרב מאיר מאזוז**, ישיבת כיסא רחמים (ספרדית), בני ברק:
 אנו (יוצאי ג'רבא, טוניסיה-י"ל) קוראים כדעת הכתר ומנחת שי, ובכ"ז מאריכים בהגיית ה"א, כי היא מילה בפני עצמה, כזה: ה-----ל, אָדְנִי וכמדומני כתב בזה בשו"ת שאלת יעב"ץ ח"ב, סימן קנ"ב וכרגע אינו בידי.

▪ **הרב דוד יצחקי**, כולל חזון אי"ש, בני ברק,
 דבריי הארוכים בענין נדפסו בסוף לוח ארש בקצירת האומ"ר, מאמר ט', יעו"ש.

▪ **פרופ' י' פנקובר**:
 יש מחלוקת משולשת, עתיקת יומין בכתביבתה. מחלוקת זו חוזרת לפחות לימי האמוראים.
 ואלו שלוש הדעות:
 (1) הלה'
 (2) הל ה'
 (3) ה לה'
 מחלוקת זו נזכרת בהרבה מקורות, וראה למשל בספרו של י' ייבין, כתר ארם צובה, עמ' 80.

▪ **ד"ר יואל אליצור**:
 כדאי לדעת שבענין זה עצמו נמצאת המחלוקת העתיקה ביותר בספרות המסורה הבבלית וכנראה בעולם המסורה בכלל. וכך כתוב במסורה הבבלית:
הליי בחד כתי' בסיפרא דיהודה בר יחזקאל ובסיפרי דבי ילתא כתבין הל לחוד וקודשא לחוד וסוראי אמרין הי לחוד ליי לחוד.
 ספרי דבי ילתא הם ספרי בית רב נחמן אלא שרב נחמן איש עני היה שנתחבר לבי ריש גלותא בנישואיו והספרים היו מבית אשתו ונקראו על שמה.
 כתר ארם צובה ומק"ג והתיג'אן כנוסח רב יהודה. שאר העדים שהצגת הם כסוראי. רק נוסח רב יהודה הגיוני מבחינת דרכי הלשון. צורות הכתיבה האחרות בודאי באות להדגיש צורת מבטא יוצאת דופן: נוסח דבי ילתא מתאים למבטא הכתר, ונוסח סוראי מתאים ללניגרד.

ציטטתי מתוך עבודת הדוקטור של יוסי עופר, ב, עמ' סג.